

JAROSLAV
JAKUBEC

MĚL JSEM
OBRNU

MĚL JSEM
OBRNU

Jaroslav Jakubec

Každý z nás někdy slyšel, že se naše republika jako jedna z prvních zbavila díky očkování dětské obrny. Málokdo ale ví, že ještě v roce 1953 při jedné z posledních epidemií onemocnělo u nás touto hroznou chorobou 2347 lidí. Byl jsem jedním z nich a díky nové metodě v léčení žiju poměrně dlouhý život zcela bez následků. Považuji za dobré o tom podat svědectví.

Každý ví, že před všeobecnou kolektivizací obdělávali rodnou hroudu sedláci se svými rodinami. Málokdo ale ví, jak se v té době žilo jejich dětem. Byl jsem jedním z nich a považuji za dobré o tom podat svědectví.

Pokusím se o to sepsáním svých vzpomínek.

I. MAMINKA

Proč maminka pláče?

Viděl jsem ji smutnou už mnohokrát a možná i plakala, ale to bylo vždycky někde stranou, aby ji nikdo neviděl. Teď je ale tady u mě a není sama.

A proč ležím ještě v posteli? Slyším tátu i bráchu a já se ještě válím. Rychle vyskočím, všude je tolik práce! Ale co se to děje? Tělo mě neposlouchá! Nezvednu nohu ani ruku. Ani neotočím hlavu. Vidím jen maminku, jak nade mnou pláče.

„Řídící už jel pro Škobise,“ říká táta, který právě vešel. Škobis je doktor, který mi vyrobil nadosmrtné poznávací znamení na čele. Mám tam jizvu jak válečný veterán. Brácha do mě jednou strčil a já spadl na ostrý roh kamene. Roztrženou kůži na čele mi pan doktor prý spojil nějakýma svorkami, nebo čím, a znamení bylo na světě.

„Jaroušku, chceš kafičko?“ To mě rozesmálo, ale jenom uvnitř. Navenek ze mě nevyšel žádný zvuk, jen ležím na zádech a koukám do jednoho místa. To kafičko mi připomnělo příhodu, kdy jsem byl ještě malý. Jedna hodná teta (tet jsem měl hodně, protože táta měl 14 sourozenců a maminka 6) mi tenkrát taky nabízela kafičko, ale já jsem ho chtěl jen od babičky. A tak mi to zůstalo. Byl jsem babiččin mazánek.

Babička

Kdyby tak tady byla babička. Moje babička. Babičku jsem měl opravdu moc rád. Hned po mamince. Ona dělala většinu domácích prací, protože maminka nemohla chodit po prodělané dětské obrně. Ona dřela na poli i v chlévě. Ona ale byla taky člen rodiny, který se nejvíc zajímal o politiku, o kulturu i o sport. Ostatní dospělí tvrdili, že na to nemají čas. Babička stihla všechno. Často jsme spolu seděli u rádia. Poslouchali jsme rozhlasové hry a muziku, sledovali sportovní přenosy. Nejvíc fandila našim hochům v hokeji. Měla ráda reportéra Mašloňku, protože mluvil sice slovensky, ale rychle a vtipně a dokázal výborně přiblížit atmosféru na stadionu. Když jsme v roce 1949 vyhráli mistrovství světa, plakala štěstím. Hokej jsme sledovali ze všeho nejvíc, mám v sešitě vylepené fotky všech našich reprezentantů. V dalším roce jsem o nich neslyšel a hledal jsem odpověď samozřejmě u babičky. „Ty nevíš, že je ty kluci komunistický zavřeli?“ „Ty kluci komunistický“ jsem od babičky slyšel mnohokrát. Věděl jsem, že je to označení plné opovržení a že je to pro naši babičku, která nebyla schopná vyslovit sprosté slovo, nejhrubší nadávka.

Babička sledovala politiku. Já ne. Hned po škole jsme s bráchou pomáhali tátovi na poli a večer v chlévě. To babička taky, ale my měli navíc tolik klukovských zájmů: jestli se nám aspoň na chvíli povede vyběhnout mezi kluky a zahrát si s nima fotbal nebo hokej, jestli doděláme ten bunkr, co kopeme v lese V Roklích, kdy zase pojedeme plavit koně do rybníka na návsi, kde začínají zrát třešně nebo hrušky,

kde už jsou sladké lusky a mnoho dalších důležitých starostí. Tak nám politika mohla být ukradená.

Ty kluci komunistický zlobili babičku stále. „To nebyla sebevražda, to byla vražda, ty kluci komunistický ho zabili,“ plakala babička při pohřbu Jana Masaryka. Politických procesů bylo plné rádio a tak jsme babičku často slyšeli, jak se nahlas hádá s prokurátorem (já jsem taky jednou zaslechl ten jeho odporný krákoravý hlas a tehdy bych mu i za babičku strašně rád jednu vrazil).

Jednou jsem přiběhl ze školy a našel jsem babičku shrbenou a plačící u rádia. To bylo divné. V tuhle dobu vždycky dělala něco na poli nebo kolem dobytka a teď tady sedí a pláče. „Oni ji odsoudili k smrti, oni ji popraví.“ Milada Horáková byla s mnoha dalšími odsouzena k smrti a později popravena.

„Co je dál v rádiu? Můžu ho zapnout?“

„Ne. Prosím tě ne. Oni tam čtou jak lidi z fabrik, ale i z vesnic, vyjadřují svoji spokojenost s tím, co ty kluci komunistický provedli. To nejsou lidi, to jsou hyeny, stydím se za ně. Co jsme to za národ?“

„To přece nejsou zástupci národa, ti co to píšou, to je pár zblblých komunistů, většina národa pláče jako ty,“ utěšovala babičku maminka.

„Čeho se ještě dočkáme?“

Jak prorockou a pro naši rodinu osudovou větu právě babička vyslovila, jsem si uvědomil o pár týdnů později. Po příchodu ze školy jsem našel babičku v posteli. Ještě nikdy jsem ji neviděl takhle ležet. Vstávala vždycky dřív než já a spát chodila snad poslední ze všech. Maminka seděla vedle ní a plakala. „Babička umřela,“ napadlo mě.

„Umřel strejda Láďa,“ říká mi v slzách maminka, „babička se z toho zhroutila.“

Nechápal jsem, proč by umíral silný úspěšný chlap. Strejda Láďa byl jediný mamčin bratr a babiččin syn. Byl ze 7 dětí nejstarší a své sestřičky miloval. Svě neteře a synovce přímo rozmazloval. Vlastnil v Jaroměři na náměstí cukrárnu, teta Růža se u něj vyučila cukrářkou, a když přijel na návštěvu, vždycky přivezl krabice plné dobrot. O prázdninách jsem u něj byl na návštěvě. Měli velký dům, vpředu do náměstí krám a vyhlášenou cukrárnu, vzadu dílnu a v patře krásný byt. Teta byla dáma, ale strejda byl samá legrace. Nechal mě na schodech do dílny lízat nádoby s různými krémy a jednou jsem tam snědl celý talíř věnečků.

„Proč zrovna strejda Láďa? On byl nemocný?“

„Sebrali mu cukrárnu, jeho srdce to nevydrželo a on umřel. Ty kluci komunistický ho zabili.“

Nechápal jsem, jak mohli někomu sebrat tak velký dům s tak krásnou cukrárnou. Vždyť tam pracovala celá jeho rodina, prý to vybudovali z ničeho a tak úspěšně si vedli. Když jsem tam byl, tak byla cukrárna plná lidí, teta prodávala zboží, strejda s dvěma syny a dvěma učni kmitali v dílně. Vždyť i já jsem si po prohlídce dílny radši sedl s těmi věnečky na schody, abych nepřekážel.

Na pohřeb jel děda s tátou a bráchou. Babička byla pořád nemocná, maminka chtěla zůstat u ní a já jsem zůstal rád dobrovolně doma, abych se o ně staral.

Babička se uzdravila, pracovala kolem hospodářství jako dřív, už ale nikdy nebude stejná. Kluci komunistický jí zabili jediného syna.

Do kostela nás vodila taky babička. Asi šestkrát do roka. Na pouť a na posvícení do kaple u nás ve vsi, jindy se tam mše neslouží. Pak dvakrát nebo třikrát do roka o velkých církevních svátcích do farního kostela v Libáni a pak, když jsme na návštěvě u její dcery ve Starých Hradech a mají tam pouť nebo posvícení. Táta ani maminka do kostela nechodí. Babička by asi ráda navštěvovala kostel v Libáni každou neděli (je to od nás 5 km), ale nemůže, musí se starat o domácnost své dcery u nás doma. Pro mě je to dobře, jinak bych asi musel chodit s ní.

Každý den ale dokazovala, jak je pobožná. Vždycky se pokřížovala, když jsme šli kolem kříže nebo božích muk. Když jsme byli malí, tak jsme každý večer pod jejím vedením klekali před spaním u postele a modlili se Andělíčku, můj strážníčku. Ani nevím, kdy to přestalo, od kdy odchází za dědou na výměnek dřív, než vidí, že jsme se pomodlili. Chtěla, abych byl farářem, jsem prý chytrý, citlivý a hodný. Když někdo řekne, že jsem hodný, tak se zlobím. Když se o chlapovi řekne, že je hodný, tak si každý představí, že je to moula. A já chci být pořádný chlap! Na babičku se ale nezlobím, mám ji moc rád.

Zpočátku se mi to farářování líbilo. Farář nic nedělá, nikde se neumáže a všichni ho zdraví. Teď vím, že farářem nikdy nebudu, farář se nesmí ženit. Ale babičce bych to neřekl, ona to se mnou přece myslela dobře a byl jsem její mazánek.

Babička už nežije, zemřela letos na jaře. V Kálku, (to je asi na půl cesty mezi naší vesnicí a městem Libáň) jsme měli asi půl hektaru cukrové řepy, cukrovky. Na podzim, když se řepa sklízí, pracujeme

na poli všichni. Táta vyorává řepu, já nebo brácha mu vodíme koně. Pak tu řepu naházíme na hromady, ořežeme chrást, táta odveze řepu do libáňského cukrovaru a zpátky pak po několika týdnech vozí řízky a melasu. Řízky jsou nudličky nakrájené z řepy a zbavené sladké šťávy. Ty naházíme na hromadu, pořádně ušlapeme a uplácáme a přikryjeme chrástem z řepy. V zimě je to dobré krmení pro dobytek. Melasa je sladká černá šťáva, kterou táta pak taky ochucuje krmení dobytka.

Řepa se sklízí pozdě na podzim, aby byla co největší a měla hodně cukru. Minulý podzim přišly hodně brzy sněhové plýskanice. I v té hrozně zimě jsme museli řepu sklídit. Bez peněz za cukrovku by se hospodářství neobešlo. Osekaný chrást a řízky byly nepostradatelné části zimního krmení pro dobytek. Táta odvezl babičku každý den do Kálku ořezávat řepu a sám pracoval s ní a každý den odvezl fůru řepy do cukrovaru a domů pak fůru chrástu. Brácha a já jsme po obědě pověsili na řídítka u kola bandasky s polívkou a horkým čajem a tašku s jídlem a frčeli jsme taky pracovat na řepu.

Babička tam seděla zabalená do dek a přikrytá nepromokavým gumovým pláštěm. Kovář nám vyrobil dvě speciální stoličky. Sedělo se na nich obkročmo a vpředu bylo chytré zařízení na ořezávání řepy. Byla to zesílená část stoličky a ostré železo zahnuté do půlkruhu, připojené i s rukojetí k té pevné části tak aby se mohlo otáčet. Vložila se tam řepa chrástem napřed a šmik, řepa byla krásně dokulata zbavená chrástu. Takhle ořezané řepy se poznaly. Měly pěkné zaoblené hlavičky.

S bráchou jsme se většinou poprali o zbývající ořezávací stoličku. Brácha vždycky vyhrál a na mě zbyl nůž na okrajování nebo srp.

Zkoušel jsem to tím srpem, tak jak to dělaly tety, když nám někdy přišly pomoci. Babička mě ale brzy vysvobodila, dala mi svoji ořezávací stoličku a sama okrajovala nožem.

No a ten loňský podzim byl ten nejhorší v mém životě. Babička u té řepy nastydla, dostala zápal plic a v zimě umřela. Několik dní ležela nemocná doma na manželské posteli vedle maminky. Táta zatím spal s námi v sekníčce. Správně to je světnička, zrovna jako velké světnici jsme říkali sekníce. Jednou ráno jsme viděli maminku, jak sedí u babiččiny a pláče. Moje milovaná babička v noci umřela. Celou noc ji maminka držela za ruku. Babička umřela tak, jak žila. Klidně a vyrovnaně.

Jak pytel brambor

„Bolí mě hlava.“

Nejen, že jsem to vyslovil, ale je to slyšet. Já zase mluvím. To udělalo zázračné kafičko, jako by bylo od babičky. Maminka mi zvedla hlavu, dala mi napít a já zase mluvím. To kafe mě uzdravilo. Všichni se seběhli, aby ten zázrak viděli.

„Bolí mě hlava.“

Teď už jen vyskočím z postele a hurá ven! Ale ouha. To kafe mi jen pomohlo od toho hrozného sucha v krku a jinak nic. Táta křičí: „Postav se! No tak se postav!“ zvedá mě, ale já padám zpátky jak pytel brambor. Nebo co to spadlo, byl jsem to vůbec já? Já mám jen hlavu a ta mě bolí. Jinak nemám nic, ani nohy, ani ruce, ani tělo.

A už je tady doktor. Pan řídící ho přivezl autem. Auto má ve vsi jen on a hospodský Havel. Děti ve třídě asi hlídá paní řídící. Řídícího mám docela rád pro to, co jsem od něho získal mimo vyučování. Na školní zahradě jsme pěstovali všechno možné, i podzemnici olejnou. Od té doby vím, že buráky nerostou na stromech, ale v zemi jako brambory. Řídící měl fotokomoru. Kdo měl zájem, mohl sledovat, jak se ve vývojce tvoří fotky. Určitě si budu fotky taky jednou dělat sám.

Farář byl pěkný tyran. Jednou nás tři kluky nechal hodinu klečat na stupínku s pravítkem na předpažených rukách za to, že jsme mu týden před tím salutovali, když odjížděl ze Záhub autobusem po hodině náboženství. Přitom jsme mu místo náboženství sbírali houby v lese Křížánku. Při nastupování do autobusu a odjezdu jsme se postavili pěkně do řady a celou dobu jsme mu salutovali. Vůbec si té pocty nevážil. Jako by on byl nějaký nadčlověk, kterému se nemůže ani zsalutovat.

„Tak co Tě bolí, vojáku?“ Doktor. S tím vojákem to trefil. S tou jizvou, co mi vyrobil na čele, vypadám opravdu jako voják po boji.

„Bolí mě hlava.“

„Tak se posadíme, vojáku, ať si Vás můžu poslechnout.“

„To se můžete posadit klidně všichni, já ale určitě ne,“ myslím si.

„Zahýbej pravou rukou.“ Konečně mi tyká a neříká vojáku.

Nehnul jsem žádným údem, i když bych to pro pana doktora rád udělal. Tak mi poklepal na hlavu, hrudník i břicho, poslechl si mě vleže a neřekl nic. Odchází kousek stranou, abych ho neslyšel, co bude říkat tátovi.

Slyším řídícího: „Já ale nemůžu, odvezu jen pana doktora do Libáně a musím učit.“

„Stejně toho moc nenaučíš. S paní řídící je dětem určitě líp než s tebou,“ myslím si, ale už tuším, co se mnou bude.

Řídícího si vybavuju, jak sedí za katedrou a buší do psacího stroje, zatím co my se učíme sami. Teď jsem už v pátém ročníku, tak mám v naší jednotřídce na starosti prvňáky. Jsou čtyři. Tak stojím většinou u jejich lavic a dohlížím, jak krásně krouží nová písmenka, nebo postrkují kuličky na počítadlech. Už píšou perem s držátkem, tak to skřípe, nožičky od pera se často rozjedou, nebo nenamočí pero včas v kalamári do inkoustu, nebo zas namočí moc a kaňka je na světě. Kdyby jen na světě, ona je většinou na lavici nebo v sešitě. Pak ten inkoust chudácci mrňaví lížou jako pejsci, jazýčky mají modré a sešity promočené od inkoustu, slin a hlavně slziček.

„Nebul, copak nevíš, na co je piják?“

„Když on mi to piják nikdy nevysaje, ale vždycky ještě víc rozmaže.“

„Protože ho na tu kaňku připlácneš. To musíš pěkně růžek namočit do kaňky, čekat, až se pomaloučku vsaje co nejvíc inkoustu a když to nestačí namočit druhý růžek.“

„To bych těch pijáků musel mít sto a ne jenom jeden do každého sešitu.“

„Podívej se na můj piják, jak je malý. Protože ty modrý fleky vždycky odtrhnu a zahodím.“

Zatímco jsem ve vzpomínkách hrdý na to, jak jsem dalšího občánka vybavil do života veledůležitou dovedností, slyším tátu.

„Pojedeme do Jičína do nemocnice. A poveze nás Havel, řídící se u něj stavil cestou do Libáně. Jestli je řezník doma a jestli má čas, bude za chvíli tady.“

„Ještě, že dobytek na porážku vodí sedláci sami, nebo vozí prasata v přepravních klecích na vozech. Proto řezník má jen malou dodávku, ve které pak rozvází hotové maso, párky, jitrnice a další dobroty. Takže nepojedu v zahnojeném dobytčáku, ale ve voňavé dodávce,“ myslím si.

Havel nejede, asi má nějakou důležitější práci. Tak tady ležím na zádech a koukám do stropu. Zním ten strop z paměti. Naše chalupa je moc stará a velká. Prý tady bydlel rychtář. V téhle velké světnici bývala i škola. Nevím, jestli někdy odstraňovali staré vrstvy vápna, než začali bílit. Tak jsou na stropě překrývajícími se vrstvami vytvořené fantastické útvary. Táhle je ovce, jinde zas oblak, pes nebo kůň. Na zdi za lavicí u velkého dubového stolu jsou zase fleky, kde vrstvy vápna chybějí. Ty jsem vylupoval, když jsem byl malý. Stál jsem na lavici, zády ke zdi a to vápno jedl.

„Fuj, vždyť na to sraly mouchy!“ smál se vždycky starší brácha. I ostatní na mě křičeli, ať toho nechám. Já neměl hlad, ale to vápno mi prostě chutnalo. Později mi někdo řekl, že jsem asi měl málo vápníku. Určitě to tak bude. Podívejte se na moje mizerné zuby. Na ty je přece potřeba ten vápník. Když jsem začal chodit do školy, tak olupování vápna přestalo. Že by to bylo rybím tukem, kterým nás tam po lžících každý den krmí?